

FORTID

Historisk studenttidsskrift
UiO
Nr. 2 2006
3. årgang
Kr. 30

Øst-Europa

1. Orientalisme i Europa 2. Iver B. Neumann om begrepet Øst-Europa
3. Røde speidere 4. Husbondens sprukne røst 5. Nasjonal identitet før 1814

”Øst-Europa”

Fortid har i dette nummeret en lengre temadel om ”Øst-Europa”. Det er et valg tatt med bevissthet om at begrepet tilsynelatende har gått ut på dato, som følge av at den historiske utviklingen de siste femten årene, har ført med seg en nydragning av geografiske, kulturelle og politiske grenser i Europa. Sovjetunionens sammenbrudd og integreringen av en rekke av de gamle Warszawapakt-landene i ”Vest-Europa” gjennom EU, fikk åpenbart også sine begrephistoriske konsekvenser. Den kalde krigens ”Øst-Europa”, har i dag blitt byttet ut med begreper som ”Sentral-Europa”, ”Balkan”, og ”Sør-Europa”. Dette er på ingen måte et trivielt fenomen: Hvordan vi oppfatter og orienterer oss i verden har endret seg for alltid.

To av artiklene i temadelen – Iver B. Neumanns *Begrepet Øst-Europa* og Lars Inge Stavelands *Orientalisme i Europa og grensa mot det ”kaotiske austen”* – problematiserer nettopp den ovenfor nevnte begrepsendring i et historisk perspektiv. Problemstillingene som blir drøftet er blant annet: Når oppstod begrepet Øst-Europa? Og hvordan har begrepet bidratt til å forme kunnskapsproduksjonen og de ”store fortellingene” i samfunnsvitenskapene og historiefaget? Slik sett ønsker *Fortid*, med dette nummeret, å sette et vesentlig nåtidig fenomen inn i en bred historisk kontekst. Det er videre rimelig å tro at mange lesere, gjennom dette nummeret vil øke sin bevissthet omkring hvordan begreper ikke er naturlige, stabile størrelser, men sosialt konstruert og i konstant endring. Bidragene til Neumann og Staveland viser også at våre begreper er formet av internasjonale maktforhold og konflikter, samtidig som de bidrar til å reproducere og forsterke disse. Det synes i alle tilfelle klart at ”Øst-Europa” er et spesielt velegnet eksempel når det gjelder å illustrere visse egenskapene ved begreper. For bare å neve ett av disse: Fra oppveksten vil de fleste minnes ”Øst-Europa” som et naturalisert begrep, i den forstand at de også vil nikke gjenkjennende til noe Neumann skriver innledningsvis i sin artikkel: ”Da jeg vokste opp (f. 1959), var vår verdensdel inndelt på en måte som i høyeste grad angav hva man hadde i vente. ”Øst” var kommunistisk, ”vest” var demokratisk. ”Øst” var plan, ”vest” var marked. ”Øst” var ufrihet, ”vest” var frihet. ”Øst” var de, ”vest” var oss.” Slik er det ikke lenger.

Fortid vil imidlertid overlate til den enkelte leser å ta stilling til hvordan dagens begreperstatninger bidrar til å forme vårt bilde av verden, evne til å erverve nye innsikter og, ikke minst, historiefagets fortellinger. Noen vil sikkert hevde at mens vi, spesielt i perioden 1945-1991, trakk en grense mellom Øst og Vest i Europa, nå i større grad trekker en grense mellom Europa (EU!) og resten av verden. Spørsmålet, også for historiefaget, er imidlertid om vi ikke bør forsøke å bygge opp globale rammer for vår felles forståelse, med den aktverdige, men riktignok problematiske ambisjon om å rette oppmerksomheten mot gjensidig avhengighet, internasjonale maktforhold og nødvendigheten av dialog og samarbeid på tvers av grenser? Spørsmålet er om det i det hele tatt er mulig eller ønskelig? Begreper som ”det internasjonale samfunn” eller ”global dialog” kan lett bli kodeord for anglo-amerikansk dominans. Videre kan det spørres om historiefaget - *The quintessential Western discourse* (Joyce Appleby) - virkelig kan gjøre seg opp noen forhåpning om å løsrive seg fra sitt historiske opphav, og alt hva det innebærer av begreper og fordommer, i

sin beskrivelse av fortidige fenomener utenfor ”Europa” og den fortidige kontakt mellom ulike deler av verden? Dette er for øvrig problemstillinger *Fortid* kommer tilbake til i neste nummer, som vil ha en lengre temadel med den foreløpige tittel ”globalhistoriske utfordringer”. Potensielle skribenter er herved varslet.

Entusiasme og kreativitet: Eksempelet ”Norges Røde Speidere”

I tillegg til de ovenfor refererte artikler av Neumann og Staveland, inneholder temadelen en artikkel om nordnorske holdninger til Russland i perioden 1900-1918 av Lene Brustind. Det er en artikkel som følger opp ”grenseproblematikken” mellom Øst og Vest i de to første bidragene, gjennom en historisk analyse av et enkelttilfelle. Til sist i denne delen kommer to artikler – av Ingjerd Veiden Brakstad og Bjørn Nistad – som berører vesentlige aspekter ved henholdsvis Stalins Sovjetunionen (Veiden Brakstad) og Vladimir Putins Russland (Nistad).

Selv om *Fortid*-redaksjonen ønsker å fortsette med temanumre, også i den overskuelige fremtid, vil det alltid være plass til mange bidrag utenfor temabolken. Og som studenttidsskrift er vi spesielt glade for å motta gode artikler fra studenter. I dette nummeret har vi mange bidrag som kan plasseres i denne kategorien. ”...Norges Røde Speidere” av Sondre Ljoså kan her spesielt trekkes fram. Den er et eksempel på hva entusiasme og kreativitet i emnevalg og utforming, kan gjøre for å heve kvaliteten og leseverdigheten til en artikkel. *Fortid*-redaksjonen er overbevist om at flere enn oss vil finne det interessant å få et lite innblikk i den kommunistiske speiderbevegelsen i Norge på 1920-tallet – et emne som vil være en lite kjent side av arbeiderbevegelsens historie for de fleste. Vi ønsker oss selvfølgelig flere tekster med noe av den samme originalitet og friskhet. *Fortid* skal fortsette å være et fagtidsskrift, men det betyr ikke at vi ikke ønsker oss artikler hvor sjanger og tema skiller seg fra det en for eksempel vil vente og finne i *Historisk tidsskrift*. Artikler hvor populærkulturelle fenomener blir underkastet en historisk analyse, gjerne i essayform, er bare ett forslag til potensielle bidragsyttere. Kom igjen: Skriv om favorittbandet ditt! Eller oppveksten din. Engasjement trenger ikke komme i veien for en god historiefaglig fremstilling.

HIFO er med på laget til *Network of Concerned Historians*

I forrige nummer (*Fortid* nr 1 2006) trykte vi en artikkel av dr. Antoon de Baets om *Network of Concerned Historians*. Det er et internasjonalt nettverk for historikere og andre interesserte, som i samarbeid med menneskerettsorganisasjoner, arbeider for å hjelpe historikere over hele verden som blir hindret i sin virksomhet, sensurert, fengslet eller på andre måter forfulgt av myndighetene. Det kan slik sett beskrives som et kontaktledd mellom historikere og menneskerettsorganisasjoner. Da artikkelen gikk i trykken var imidlertid ikke redaksjonen klar over at HIFO – Den norske historiske forening - er engasjert i *Network of Concerned Historians*, og har deltatt aktivt i dets arbeid. De som ønsker å engasjere seg innenfor dette nettverket, bør derfor vurdere om de best kan gjøre det i samarbeid med HIFO. Vi beklager med dette at opplysningen om forbindelsen mellom HIFO og det aktuelle nettverk ikke ble nevnt i forrige nummer av *Fortid*.

Redaksjonen, ved redaktør Jardar Sørvoll